

KMP.571.37.2014.MKu

**Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Areszcie Śledczym w Warszawie - Białoleńce
(wyciąg)**

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 20-22 stycznia 2014 r., do Aresztu Śledczego w Warszawie - Białoleńce (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Marcin Mazur – zastępca dyrektora Zespołu KMP, dr Aleksandra Iwanowska, Przemysław Kazimirski oraz Marcin Kusy (prawnicy).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z płk mgr Cezarym Śmietanowskim - dyrektorem Aresztu;
2. dokonano oglądu pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym m.in: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlic, cel izolacyjnych, cel zabezpieczających, łaźni;

3. dokonano oglądu kantyny, sal widzeń, kaplicy, pomieszczeń biblioteki, pomieszczeń ambulatorium;
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, osobami w podeszłym wieku, cudzoziemcami.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Aresztu Śledczego o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano m.in.: Zarządzenie Nr 20/2013 Dyrektora Aresztu Śledczego w Warszawie - Białołęce z dnia 08.08.2013 r. w sprawie porządku wewnętrznego wraz z załącznikami, sprawozdanie z lustracji przeprowadzonej w dniu 7.05.2013 r. przez sędziego penitencjarnego, wystąpienie pokontrolne Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie: z dnia 29.04.2013 r. z kontroli oddziaływań penitencjarnych oraz z dnia 8.07.2013 r. z kontroli prawidłowości funkcjonowania więziennej Służby Zdrowia, jadłospisy, protokoły kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniach: 17.04.2013 r., 07.06.2013 r., 25.06.2013 r., 09.09.2013 r. oraz cennik produktów dostępnych w kantynie.

2. Charakterystyka jednostki

Areszt Śledczy w Warszawie - Białołęce realizuje zadania w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Areszt przeznaczony jest dla mężczyzn tymczasowo aresztowanych, skazanych i ukaranych deportowanych z innego państwa na podstawie umów międzynarodowych w tym Europejskiego Nakazu Aresztowania, dla skazanych, wobec których toczą się postępowania przed sądem w innych sprawach, dla osób

odbywających karę pozbawienia wolności po raz pierwszy, dla recydywistów penitencjarnych w warunkach zakładu półotwartego oraz dla młodocianych.

W ramach Aresztu funkcjonują 4 oddziały penitencjarne oraz Oddział Zewnętrzny Warszawa – Bemowo, który nie był objęty wizytacją przedstawicieli KMP.

Pojemność Aresztu wynosi 1627 miejsc, w tym 235 w OZ Bemowo. Według stanu na dzień 20 stycznia 2014 r., w Areszcie (z wyłączeniem OZ) przebywało 1266 osadzonych, w tym: 819 skazanych, 440 tymczasowo aresztowanych oraz 7 ukaranych.

W dniu wizytacji żaden z osadzonych nie był zakwaterowany w warunkach, w których powierzchnia celi przypadająca na jedną osobę była mniejsza niż 3 m². Od 1 stycznia 2013 r. do dnia wizytacji nie wydano żadnej decyzji o zakwaterowaniu w warunkach przeludnienia, o której mowa w art. 110 § 2b k.k.w. Trzeba jednak podkreślić, że taki stan rzeczy osiągnięto m.in. kosztem likwidacji świetlic.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnione były łącznie 43 osoby, w tym 30 wychowawców i 6 psychologów (5,5 etatu). Wszystkie osoby legitymują się wykształceniem wyższym.

Średnia liczba osadzonych w działach penitencjarnych znajdujących się pod opieką wychowawcy to ok. 50, a psychologa ok. 230. Zdaniem wizytujących liczba psychologów w działach penitencjarnych jest niewystarczająca dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: Instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych, zaś na wychowawcę 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) *w przypadku niewystarczającej liczby personelu*

może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdym zakładzie karnym” (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP zalecają zwiększenie obsady psychologicznej.

Wskazać ponadto należy, że zatrudnieni w jednostce psycholodzy nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy superwizja wydaje się niezbędna jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich pracy.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki biorą udział w kursach i szkoleniach organizowanych przez jednostki nadrzędne Służby Więziennej oraz inne podmioty zewnętrzne. W 2013 r. zorganizowano m.in. kurs przeciwdziałania agresji i autoagresji, kurs antystresowy, szkolenie „TZA”, warsztaty asertywności, zarządzania stresem, elementy pomocy prawnej dla wychowawców przygotowujących skazanych do powrotu do środowiska otwartego, procedur przyjmowania do aresztu, zajęć kulturalno – oświatowych i szkolenie z przeciwdziałania postawom nietolerancji, dyskryminacji i wykluczenia. Z kolei plan szkoleń na 2014 r. obejmuje m.in.: rekrutację skazanych do nauczania, rozpoznawanie środowiska osadzonych młodocianych i kształtowanie właściwej postawy wychowawczej, postępowanie z osobami uzależnionymi od alkoholu i narkotyków.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności. W tym miejscu warto przywołać Standardy CPT (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują,

że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej.

4. Warunki bytowe

W Areszcie znajduje się 18 oddziałów mieszkalnych zlokalizowanych w 5 pawilonach penitencjarnych.

Cele mieszkalne, oprócz tych powstałych z zaadaptowanych świetlic, posiadają zabudowane kąpiki sanitarne. Kąpiki są oświetlone oraz wentylowane. Jednakże, w związku niezamontowaniem drzwi, wejście do kąpika osłonięte jest zasłonką. W celach, które powstały ze świetlic oddziałowych kąpiki sanitarne od reszty pomieszczenia odgródzone są jedynie 2 metrową obudową z płyty, z wejściem osłoniętym zasłonką. Wskazać w tym miejscu należy, że cele przeznaczone do wykonywania kary w postaci umieszczenia w celi izolacyjnej, w ogóle nie posiadały osłonek kąpików sanitarnych. W ocenie wizytujących przyjęte w Areszcie rozwiązania dotyczące wydzielenia kąpików sanitarnych, nie zapewniają intymności osobom korzystającym z nich. Przedstawiciele KMP niejednokrotnie informowali, iż w przypadku braku możliwości zapewnienia w celi mieszkalnej pomieszczeń sanitarnych, które respektują prywatność, pojemność tej celi powinna zostać zmniejszona, tak aby pełniła funkcję celi jednoosobowej. Zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (sprawa *Peers przeciwko Grecji*, skarga nr 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT zaznaczyć należy, że korzystanie z otwartego kąpika sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, może zostać uznane za poniżające traktowanie. W związku z powyższym pracownicy KMP zalecają zamontowanie drzwi w kąpikach sanitarnych, pełną zabudowę kąpików w celach zaadaptowanych ze świetlic oraz zamontowanie w jednoosobowych celach izolacyjnych zasłonek zapewniających intymność osadzonym.

Wszystkie cele są skanalizowane, doprowadzona jest do nich zimna woda. Woda ciepła dostępna jest w celach mieszkalnych w pawilonie E, o określonych godzinach.

Sprzęt kwaterunkowy w celach mieszkalnych w ocenie wizytujących był znacznie zużyty i zniszczony. Łóżka piętrowe koszarowe nie posiadały zabezpieczeń przed upadkiem oraz drabinek wiodących do górnego poziomu łóżka. W ocenie przedstawicieli KMP ich brak może przyczynić się do upadków i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka korzystając z dostępnych, a nieprzystosowanych do tego mebli lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Również materace były znacznie wyeksploatowane, a głośniki radiowęzła, niejednokrotnie poniszczone oraz z wystającymi kablami, wymagają napraw. Rzeczy osobiste większość osadzonych przechowuje w torbach, gdyż nie zapewniono im odpowiednich kontenerów.

Okna zapewniają dopływ światła naturalnego umożliwiając czytanie. W większości cel stolarka okienna jest zniszczona i nieszczelna, niejednokrotnie z pojedynczą szybą. Z powodu niskich temperatur osadzeni uszczelnili je gazetami i kocami. Podczas wizytacji wybranych cel mieszkalnych pracownicy KMP dokonali pomiaru temperatury pomieszczeń urządzeniem multimetr CEM-DT 8820. Zgodnie z otrzymanym wynikiem, temperatura pomieszczeń wynosiła: w celi nr 16 w oddziale A1 – 17⁰C, celi nr 2 w oddziale B1 – 16⁰C, w celi nr 4 oddziału C1 – 15,7⁰C, w celi nr 2 oddziału C1 – 16,5⁰C, w celi nr 4 oddziału C4 – 16,5⁰C oraz w celi nr 8 oddziału D1-17,7⁰C. Tymczasem, zgodnie z § 134 pkt 2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz.690 ze zm.) w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt stały ludzi bez okryć wierzchnich, niewykonujących w sposób ciągły pracy fizycznej, temperatura obliczeniowa ogrzewanego pomieszczenia powinna wynosić +20⁰C. W tym miejscu wskazać również należy, iż na niską temperaturę w celach ma również wpływ różna liczba żeberek kaloryfera w celach (na oddziale B-4 po 6 sztuk, na B-3 po 3 sztuki). Zgodnie z otrzymanymi od dyrektora Aresztu wyjaśnieniami w latach 2013-2014 planowana jest kompleksowa termomodernizacja obejmująca wymianę okien, wymianę grzejników oraz

ocieplenie budynków. Środki na ten cel pozyskane zostały w 2013 r. z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska.

W związku z niską temperaturą w celach podczas wizytacji, Dyrektor Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” skierowała pismo do Dyrektora Okręgowego Służby Więziennej w Warszawie z prośbą o podjęcie stosownych działań zmierzających do zapewnienia osadzonym właściwej temperatury. Do dnia sporządzenia niniejszego Raportu, do Biura RPO nie wpłynęła odpowiedź w tej kwestii.

Stan zdecydowanej większości cel w Areszcie, szczególnie cel przejściowych oraz cel w pawilonie C, nie respektuje jednej z Europejskich Reguł Więziennych stanowiącej, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno-higieniczne, z należytym uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji (reg.18.1)*. Cele są zniszczone, wyglądają na zdewastowane. Ubytki farby, tynku oraz dziury widoczne były na ścianach i sufitach. Ściany niektórych cel były zagrzybione (C-1, cela nr 4; D-4, cela nr 16), a parkiet lub wykładzina z tworzywa sztucznego noszą ślady długoletniej eksploatacji (C-2, cela nr 8, 31; C-4, cela nr 3).

Stan wszystkich pomieszczeń w pawilonie E należy ocenić jako bardzo dobry. Cele zostały wyposażone w nowy sprzęt kwaterunkowy, w tym łóżka, spełniające aktualne normy bezpieczeństwa. W żadnej z wizytowanych cel nie stwierdzono braków w wyposażeniu w przedmioty służące do utrzymania higieny osobistej i czystości w celi (miski, lustra, szczotki, zmiotki, kosze na śmieci). Wszystkie cele są wyremontowane, z nowymi, plastikowymi oknami, w pomieszczeniach tych było ciepło. W każdej celi znajduje się wyodrębniony kącik sanitarny z zamykanymi drzwiami.

Na terenie jednostki jest 12 łaźni. Ich stan jest ogólnie dobry, jedynie w oddziale B-3 widoczne były ślady wilgoci i zagrzybienia. We wszystkich

łazienkach są przegrody oddzielające stanowiska prysznicowe, gwarantujące intymność osobom kąpiącym się.

Kąpiele odbywają się raz w tygodniu co stanowi ograniczenie do minimum poziomu określonego w normach krajowych. Warto zatem podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguła Więziennych *każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic jeśli to możliwe codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (lub w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Warto także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji był ograniczony do 15 – 20 minut razy w tygodniu. Był więc oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. **Pracownicy Mechanizmu także stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny.** Więźniowie korzystający z dodatkowych, prowizorycznych kąpieli w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody (oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania), niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Powyższe stanowisko poparł również dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny w swoim piśmie skierowanym do dyrektora Krajowego Mechanizmu Prewencji w dniu 10.09.2013 r. Dlatego w ocenie wizytujących władze Aresztu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych mężczyzn.

Osadzeni mogą używać wyrobów tytoniowych w celach dla osób palących oraz w wyznaczonych do tego miejscach na placach spacerowych.

Analiza szczegółowych jadłospisów przewidzianych w tygodniu, w którym trwała wizytacja pozwala stwierdzić, że wyżywienie oferowane osadzonym jest

dość urozmaicone. Wysokość oszczędności w wydatkach na żywność w stosunku do przewidzianych ryczałtów w kilku przypadkach wynosiła od 11% do 20%. Zgodnie z informacjami otrzymanymi od zastępcy kierownika Działu Kwatermistrzowskiego, zgoda dyrektora na oszczędności dziennych stawek żywieniowych do dnia 1 lipca 2013 r. wyrażana była raz na rok. Po tej dacie wydawanie przedmiotowej zgody odbywa się w systemie miesięcznym.

Monitoringiem wizyjnym objęte są 3 cele zabezpieczające, 4 cele izolacyjne oraz 10 cel ogólnych. Na dzień 20 stycznia 2014 r. w celach objętych monitoringiem przebywało 7 osób. Przedstawiciele KMP zapoznali się z aktami osobowymi osób osadzonych w monitorowanych celach. Wobec wszystkich została wydana stosowana decyzja.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły podstawy umieszczenia w celi monitorowanej (*dane usunięto*). Zgodnie z decyzją dyrektora umieszczenie osadzonego nastąpiło na podstawie art. 116 § 5a k.k.w. (na podstawie przesłanek zawartych w art. 73a § 8 k.k.w.). Tymczasem analiza akt osobowych pana (*dane usunięto*) wskazuje, że w izolacji penitencjarnej funkcjonuje właściwie, nie sprawia problemów natury wychowawczej i nie zgłasza obaw o swoje bezpieczeństwo (notatka z rozmowy z wychowawcą z dnia 07.01.2014). W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zwracają się o wyjaśnienie przedstawionych wątpliwości.

W celach monitorowanych, w których przebywali osadzeni nie należący do kategorii osadzonych, wobec których ustawodawca przewidział obligatoryjną potrzebę monitoringu kamera była wyłączona. Jednakże, podczas rozmów, twierdzili oni, iż kamera jest wciąż aktywna. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu w przypadku zakwaterowania w celi monitorowanej osadzonych, bez konieczności ich monitorowania i wydanej w tym zakresie decyzji, kamera powinna być zasłonięta lub zdemontowana. Działanie takie będzie stanowiło zabezpieczenie przed nieuprawnionym włączeniem urządzeń rejestrujących obraz i dźwięk oraz pozwoli osadzonemu zachować pełne przekonanie, że jego zachowanie nie jest monitorowane. W tym miejscu warto dodać, że proponowane rozwiązanie stosuje się już np. w Areszcie Śledczym w Poznaniu. W sytuacji gdy

nie zachodzi potrzeba monitorowania zachowania osadzonego, urządzenia rejestrujące są wymontowywane, a kamery zaklejane nieprzeźroczystą taśmą, co zostało zweryfikowane w czasie wizytacji tej jednostki przez pracowników Biura w dniach 27-29 maja 2013 r.

W całym Areszcie wydzielono 4 cele do wykonywania kary umieszczenia w celi izolacyjnej. Oprócz wymienionej wyżej kwestii otwartego kącika sanitarnego, w celi izolacyjnej oddziału B-1 światło było zbyt ciemne do czytania i pisania (0.14 luxów). Jednakże, zgodnie z wyjaśnieniami otrzymanymi podczas podsumowania wizytacji, żarówka w celi tej została wymieniona na mocniejszą.

Każdy z pawilonów mieszkalnych posiada własne pola spacerowe wyposażone w ławki, sprzęt sportowy i popielniczki (łącznie 35 placów). Nie wszystkie natomiast posiadają częściowe zadaszenia chroniące przed deszczem, co przedstawiciele Mechanizmu zalecają uzupełnić.

W jednostce funkcjonuje kantyna, w której osadzeni mogą dokonywać zakupów na tzw. wypiskę. Analiza cennika artykułów dostępnych w kantynie nie nasuwa zastrzeżeń co do wysokości cen.

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni często podkreślali, że warunki w celach są wyjątkowo dokuczliwe. Szczególnie podnoszono zarzut niskiej temperatury w celach oraz braku drzwi w kącikach sanitarnych. Nadto rozmówcy wskazywali na uciążliwość w postaci wyłączeń energii elektrycznej w godzinach od 13 - 16, co pokrywa się z godziną wydawania obiadu. W związku z tym, nie mogą sobie zrobić ciepłego napoju do posiłku, ani umyć talerzy w zagrzanej wodzie. Kierownictwo jednostki zobowiązało się rozważyć możliwość zmiany godzin wstrzymania dopływu energii elektrycznej.

W dużej mierze uwagi zgłaszane podczas rozmów indywidualnych dotyczyły też złego stanu materacy, stanu czystości i zagrzybienia ścian w celach, stanu podłóg, wyeksploatowanego sprzętu kwaterunkowego, pojedyncze skargi zaś złej jakości żywienia. W rozmowach indywidualnych pojawiły się również niepokojące głosy odnośnie nierealizowania przez kantynę pełnej wypiski, mimo potrącania kosztów za całość zamówienia. Dyrektor Aresztu zobowiązał się zweryfikować przedstawione sygnały.

W związku z pojawiającymi się skargami osadzonych dotyczącymi niedrożnej wentylacji w celach wizytujący zapoznali się z dokumentacją kontroli przewodów kominowych we wszystkich budynkach Aresztu, przeprowadzonej w dniu 9 stycznia 2014 r. przez mistrza kominiarskiego. W wyniku kontroli stwierdzono, że wszystkie przewody kominowe są drożne, zaś ciąg kominowy w kratkach wentylacyjnych wszystkich budynków jednostki jest prawidłowy.

A) Dostosowanie jednostki do potrzeb osób z niepełnosprawnością

W dniach wizytacji w Areszcie przebywały dwie osoby poruszające się o kulach, jednakże w jednostce nie stworzono celi dostosowanej do potrzeb osób niepełnosprawnych. Cella taka znajduje się w Oddziale Zewnętrznym Warszawa-Bemowo. Podczas rozmowy indywidualnej, mężczyźni ci wskazali, iż osadzeni są na 3 piętrze pawilonu C, którego łaźnia znajduje się w suterenie, a poruszanie się po terenie sprawia im problem. Zdaniem wizytujących osoby z trudnościami w poruszaniu się powinny być osadzone w celach, z których wyjście do łaźni, świetlicy czy na pola spacerowe byłoby jak najmniej uciążliwe.

Przedstawiciele Mechanizmu zalecają odpowiednie dostosowanie chociażby jednej z cel do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się. Wizytujący zaznaczają, że pewne modernizacje pozwalające na samodzielność osób z niepełnosprawnością (np. uchwyty ułatwiające korzystanie z WC i prysznicza) nie wymagają szczególnych nakładów finansowych czy ingerencji w architekturę budynku. Nadto podkreślić należy, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. Nr 50, poz. 475), osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Dodatkowo Polska w dniu 6 września 2012 r. ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169). Zgodnie z jej treścią należy umożliwić osobom niepełnosprawnym niezależne życie i pełny udział we wszystkich jego sferach. Zarówno wymieniona Karta, jak i Konwencja dotyczą również osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich przebywania. W związku z powyższym,

przy rozbudowie lub przebudowie, należy więc uwzględnić m.in. kwestię dostosowania jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych.

5. Traktowanie

W 2013 r. osadzeni złożyli łącznie 531 skarg. Tematyka ich była zróżnicowana i najczęściej dotyczyła niewłaściwego traktowania przez funkcjonariuszy SW, warunków bytowych, opieki medycznej, przetransportowania, braku zatrudnienia, korespondencji, widzeń, realizacji zakupów oraz sposobu rozpatrzenia ich wcześniejszych skarg. Sześć skarg zostało uznanych za zasadne przez jednostki nadrzędne. W związku z zasadnością przeprowadzone zostały rozmowy instruktażowe z funkcjonariuszami odpowiedzialnymi za powstanie uchybień.

W wymienionym okresie odnotowany został wpływ 5 skarg złożonych przez obcokrajowców, dotyczący dyskryminacji na tle narodowościowym (4 skargi) oraz dyskryminacji na tle wyznaniowym (1 skarga). W dniach wizytacji skargi te wciąż rozpatrywane były przez Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Warszawie.

Zarówno osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy na osobności, jak i rozpytywani podczas wizytacji cel, oceniali na ogół dobrze sposób traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Wszyscy jednakże wskazywali, że niektórzy funkcjonariusze zwracają się do nich po nazwisku lub *per ty* – bez zachowania formy grzecznościowej. Nadto ich zdaniem, młodzi stażem funkcjonariusze SW świadomie zachowują się prowokująco, co prowadzi do niepotrzebnych konfliktów. Zdaniem przedstawicieli KMP zachowania tego typu, w przypadku potwierdzenia ich występowania, powinny zostać jak najszybciej wyeliminowane. W tym miejscu konieczne jest przytoczenie stanowiska CPT, który w punkcie 45 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92)3] stwierdza, że *nadmierne karanie oraz poniżające traktowanie osadzonych przez funkcjonariuszy służby więziennej uniemożliwia kształtowanie konstruktywnych relacji, zwiększając prawdopodobieństwo incydentów z użyciem przemocy i związanego z nimi niehumanitarnego traktowania*. Komitet wskazuje również, iż *wolałby, aby środkiem kontroli i powstrzymywania towarzyszyła atmosfera*

porozumienia i opieki. Takie podejście może wręcz zwiększyć – wbrew obawom – bezpieczeństwo na terenie zakładu karnego. Dodatkowo należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 k.k.w.

Podczas rozmów indywidualnych przedstawiciel KMP uzyskał informacje na temat uderzenia osadzonego przez funkcjonariusza SW w oddziale B-3 (w twarz i żebra) oraz w D-2 (w pięty). Jednakże osadzony ten nie zgłosił oficjalnej skargi, zaś informacje przedstawił w formie niepotwierdzonych sygnałów, które przedstawiciele KMP przekazali następnie kierownictwu Aresztu. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przypominają, że zgodnie z regułą 64.1. Europejskich Reguły Więzienne [Rekomendacja rec (2006)2 Komitetu Ministrów do państw członkowskich Rady Europy w sprawie Europejskich Reguł Więziennych] *Personel zakładu nie używa siły przeciwko więźniom z wyjątkiem samoobrony lub w przypadku usiłowania ucieczki albo czynnego lub biernego oporu fizycznego wobec nakazu zgodnego z prawem i zawsze jako środka ostatecznego.*

Zakład dysponuje 3 celami zabezpieczającymi, w skład których wchodzi pomieszczenie dźwiękochłonne (objęte monitoringiem rejestrującym obraz i dźwięk) oraz niemonitorowany przedsionek. Wizytujący zalecają zamontowanie kamery w przedsionku każdej celi.

W związku z tym, iż cele znajdują się poniżej poziomu kanalizacji, zostały one wyposażone w przenośne toalety. Wskazać w tym miejscu należy, że w dniu wizytacji w jednej z nich znajdowały się przeterminowane środki higieniczne, które zostały wymienione.

W dniu wizytacji nie były stosowane żadne środki przymusu bezpośredniego. Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniami z 2 przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce oraz prowadzoną, w związku z ich

zastosowaniem, dokumentacją. Podkreślenia wymaga kulturalne i spokojne odnoszenie się do osadzonych przez funkcjonariuszy biorących udział w analizowanych interwencjach. Jednakże wizytujący zalecają dbałość w wypełnianiu notatek z zastosowania środków poprzez podawanie czasu zaprzestania ich stosowania.

Na udostępnionej wizytującym płycie z nagraniami zastosowania środków przymusu wobec (*dane usunięto*) w dniu 13.06.2013 r. znajduje się nagranie z kamery przenośnej z transportowania osadzonego z zakrwawioną głową do ambulatorium. Wizytujący proszą o wyjaśnienie, jakiego zdarzenia dotyczy nagrana sytuacja, gdyż analiza pozostałych nagrań oraz dokumentacji nie wskazuje aby sytuacja ta była związana z zastosowaniem środków przymusu.

6. Dyscyplinowanie i nagradzanie

Z udostępnionych przedstawicielom KMP danych wynika, iż w okresie od 01.01.2013 r. do 20.01.2014 r. łącznie wymierzono w jednostce 997 kar dyscyplinarnych. W większości przypadków wymierzano karę nagany (343 przypadki) oraz udzielenia widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, na okres do 3 miesięcy (235 przypadków), a także pozbawienia możliwości otrzymywania paczek żywnościowych, na okres do 3 miesięcy (172). W wymienionym okresie karę umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do 28 dni wymierzono 41 razy.

Wątpliwości wizytujących wzbudziły niektóre przyczyny ukarania osadzonych karą umieszczenia w celi izolacyjnej. Wobec (*dane usunięto*), który w trakcie dekladowanego połączenia telefonicznego z adwokatem wykonał telefon do matki, nie posiadając zgody dyrektora, wymierzona została tzw. „kara izolatki” na okres 14 dni; osadzony (*dane usunięto*) za posiadanie banknotów w wysokości 200 zł ukarany został umieszczeniem w celi izolacyjnej na 7 dni; osadzony (*dane usunięto*) – ujawnienie żywności schowanej w skarpetkach i nogawkach spodni – 14 dni (*dane usunięto*) – próba przemytu 2 paczek papierosów do celi mieszkalnej – 7 dni (*dane usunięto*) – posiadanie 4 banknotów po 50 złotych – 14 dni, osadzony (*dane usunięto*) za odmowę wykonania polecenia funkcjonariusza

wcześniejszego zakończenia spaceru – 14 dni izolacji. W szczególności wątpliwa jest ostatnia z wymienionych sytuacji, w której ograniczono osadzonemu możliwość realizowania przysługującego mu prawa do godziny spaceru, przewidzianego przez w art. 112 k.k.w. Z treści wniosku o ukaranie nie wynika bowiem, że zaszła sytuacja przewidziana w art. 112 § 2 k.k.w. Zdaniem przedstawicieli KMP w wymienionych wyżej przypadkach, wymierzona kara umieszczenia w celi izolacyjnej była zbyt dotkliwa i nieadekwatna do popełnionego czynu. Wizytujący przypominają, że przewidziane w art. 143 § 1 k.k.w. kary różnicuje nie tylko ich surowość, a więc stopień dolegliwości, ale też dobra, których dotyczą, od dóbr osobistych, poprzez kary odczuwalne jako pogorszenie warunków odbywania kary, kończąc na karze o charakterze izolacyjnym (za: Kazimierz Postulski, Komentarz do art. 143 kodeksu karnego wykonawczego, Program LEX). Najsurowszą karę dyscyplinarną, tj. umieszczenie w celi izolacyjnej, można wymierzyć tylko za przekroczenie naruszające w poważnym stopniu dyscyplinę i porządek (za: Zbigniew Hołda, Komentarz do art. 143 Kodeksu karnego wykonawczego, Program LEX). Przedstawiciele KMP zalecają weryfikację polityki dyscyplinowania osadzonych przy uwzględnieniu gradacji przewidzianych środków.

W tym samym okresie osadzonym udzielono 9799 nagród i ulg, w tym najczęściej było to zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (4350 przypadków).

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych dotyczących analizowanego obszaru.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest Porządek wewnętrzny w Areszcie Śledczym w Warszawie-Białołęce wraz z załącznikami (zarządzenie dyrektora Nr 20/2013). W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższym akcie sformułowane są jasno oraz zredagowane w przejrzysty sposób. W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego nie były dostępne we wszystkich celach mieszkalnych. Brakowało ich przede wszystkim w celach przejściowych, co

wizytujący zalecają uzupełnić. W bibliotece znajdowały się przetłumaczone na języki obce egzemplarze Regulaminu Organizacyjno Porządkowego Kary Pozbawienia Wolności i Tymczasowego Aresztowania. Biblioteka zapewnia również dostęp do aktualnych aktów prawnych takich jak kodeks karny, kodeks karny wykonawczy, kodeks postępowania karnego, kodeks cywilny, kodeks wykroczeń oraz kodeks rodzinny i opiekuńczy. Warto byłoby uzupełnić zbiory biblioteki o „Informatory dla cudzoziemców”, które dostępne są również na stronie internetowej Służby Więziennej (<http://www.sw.gov.pl/pl/rzecznik-prasowy/informator-dla-cudzoziemcow/>)

Na wszystkich oddziałach mieszkalnych wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka.

Jak wynika z uzyskanych informacji, cyklicznie w radiowęźle emitowane są audycje, w których osadzeni zapoznawani są z rozstrzygnięciami Trybunału Konstytucyjnego oraz ETPCz i ich skutków.

Zgodnie z informacjami uzyskanymi od osadzonych, o sposobie załatwienia prośby skierowanej do dyrektora informowani są oni ustnie przez wychowawcę lub poprzez ogłoszenie na tablicy informacyjnej oddziału. Tymczasem, zgodnie z zasadą wynikającą z § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków skarg i prośb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 674), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub prośby, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy prośby i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i są załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust 2 ww. rozporządzenia). Pogląd ten podzielił CZSW, w piśmie BPR(s)-0510/1445/3/11, skierowanym do Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z powyższym przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich prośb, wniosków i skarg.

W dniu wizytacji w Areszcie przebywali osadzeni, którzy nie posługiwali się językiem polskim (*dane usunięto* – posługuje się językiem hiszpańskim, *dane usunięto* – posługuje się językiem angielskim). Jednakże notatka z rozmowy wstępnej z (*dane usunięto*) nie zawiera adnotacji, w jakim języku ona się odbyła, co jest istotną informacją przy ocenie realizacji omawianego w tym punkcie prawa. Wskazać w tym miejscu należy, iż notatka wychowawcy po zmianie oddziału mieszkalnego osadzonego z dnia 25.11.2013 r. zawiera informację, iż osadzony „porozumiewa się w języku angielskim”, co nie jest jednoznaczne, iż rozmowa została przeprowadzona w wymienionym języku.

Analogiczna sytuacja miała miejsce w przypadku osadzonego (*dane usunięto*). Notatki z przeprowadzonych z nim rozmów nie zawierają adnotacji o języku w jakim się one odbyły. Nadto wątpliwości przedstawicieli Mechanizmu wzbudziły podpisane przez osadzonego prośby kierowane do dyrektora jednostki oraz oświadczenie dotyczące uderzenia w głowę, które zostały sporządzone w języku polskim. Zdaniem przedstawicieli KMP w przypadku osoby nieposługującej się językiem polskim wszelkie oświadczenia/wnioski/prośby powinny być sporządzone przez osadzonego w jego ojczystym języku, a następnie przetłumaczone na język polski.

W przypadku cudzoziemców szczególne znaczenie ma reguła 30.1 Europejskich Reguł Więziennych, stwierdzająca, iż *w momencie przyjęcia i tak często jak jest to potrzebne również później, wszyscy więźniowie są informowani pisemnie i ustnie w języku, który rozumieją o przepisach, regulujących dyscyplinę więzienną oraz o ich prawach i obowiązkach w zakładzie karnym*. Co więcej, zgodnie z regułą 30.2 *więźniowie mają prawo do posiadania pisemnej wersji przekazanych im informacji*. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają, aby wszelkie informacje dotyczące praw i obowiązków więźniów, także zasad odbywania kary pozbawienia wolności były przekazywane skazanym w języku dla nich zrozumiałym np. za pośrednictwem tłumacza. Ponadto reprezentanci Mechanizmu zalecają, przekazanie skazanym tłumaczenia wymienionych informacji, tak aby mieli oni do nich stały dostęp w zrozumiałym

dla nich języku. Należy też zadbać, by podpisywane przez cudzoziemców oświadczenia były tłumaczone na język dla nich zrozumiały.

Rozmówcy, z którymi wizytujący przeprowadzili wywiady twierdzili, że podczas rozmowy wstępnej nie uzyskiwali informacji na temat funkcjonowania oraz zasad panujących w izolacji penitencjarnej. Wszelkie informacje w tym zakresie uzyskiwali od współosadzonych.

W związku ze skargami cudzoziemców na temat braku aktów prawnych w językach obcych i biorąc pod uwagę ich dostępność w bibliotece Aresztu, wskazane jest aby wychowawcy poinformowali osadzonych o możliwości i miejscu ich wypożyczenia.

8. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Skazani mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 9⁰⁰ do godziny 18 lub 18³⁰. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć 10 minut w dni robocze oraz 5 minut w dni ustawowo wolne od pracy. Łącznie do dyspozycji osadzonych zamontowano 16 aparatów samoinkasujących, z czego 1 nich w oddziale C-1 był w dniu wizytacji nieczynny.

Osoby tymczasowo aresztowane nie mogą korzystać z aparatów telefonicznych, w tym także w celu skontaktowania się ze swoimi pełnomocnikami. Należy uznać, iż wynikający z art. 217c k.k.w. całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez tymczasowo aresztowanych stoi w opozycji do zagwarantowanego art. 215 § 1 k.k.w. tej grupie osadzonych prawa do obrony. Zgodnie z treścią przytoczonego przepisu tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wyjaśnić należy, że korespondencją w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r. są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 k.k.w., przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami również

telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych technicznych środków przekazywania informacji.

W odniesieniu do kwestii kontaktów ze światem zewnętrznym należy również zwrócić uwagę na prawo do osób tymczasowo aresztowanych, po osadzeniu w areszcie śledczym do niezwłocznego poinformowania osób bliskich o miejscu ich pobytu – art. 211 § 2 k.k.w. *Kodeks nie określa formy, w jakiej tymczasowo aresztowany może zrealizować to prawo, ale skoro ma ono być zrealizowane bezzwłocznie, osadzony może wybrać najszybszy sposób komunikacji, a administracja Zakładu ma obowiązek mu to umożliwić, nawet na własny koszt. W grę wchodzi przede wszystkim powiadomienie telefoniczne lub depeszą* (S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2010 r.).

Z uzyskanych od administracji jednostki informacji wynika, że widzenia skazanych odbywają się od wtorku do niedzieli (za wyjątkiem piątych sobót i niedziel w danym miesiącu) oraz święta (za wyjątkiem 1 stycznia, 1 i 3 maja oraz 1 i 11 listopada).

Salę widzeń zorganizowane zostały w odrębnym budynku. Jednostka dysponuje 1 salą do widzeń dozorowych (30 oddzielnych stolików umożliwiających bezpośredni kontakt), w której zorganizowany został kącik dla dzieci. Ponadto jednostka posiada trzy stanowiska do widzeń uniemożliwiających bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą oraz niemonitorowane pomieszczenia do realizacji nagród w postaci zezwolenia na widzenie bez osoby dozorującej i zezwolenia na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu bez osoby dozorującej. Pomieszczeniach do widzeń bezdozorowych nie są monitorowane.

W oddzielnym pomieszczeniu do realizacji widzeń bez osoby dozorującej znajduje się jedynie stół i tapczan, nie jest więc ono wyposażone w sprzęt kwaterunkowy zgodnie z załącznikiem nr II, tabela nr 20 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. Nr 186, poz. 1820). Nadto, ściany tego pomieszczenia nie zostały w pełni zabudowane, co nie zapewnia prywatności osobom realizującym omawiane widzenie.

Zakład prenumeruje prasę (Rzeczpospolita, Gazeta Wyborcza), które za pośrednictwem wychowawców są udostępniane osadzonym. Skazani mają także możliwość indywidualnej prenumeraty prasy.

Z informacji uzyskanych od osadzonych wynika, że samodzielnie wypełniają oni druk nadania korespondencji urzędowej, który wraz z korespondencją przekazują wychowawcy. Kwestia ta była przedmiotem wystąpienia Rzecznika Praw Obywatelskich do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, w którym wyjaśniał, iż odpowiednie regulacje w tej mierze zawarte są w art. 105 § 7 k.k.w. oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) [dalej regulamin kpw.] i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494) [dalej regulamin ta.]. W myśl pierwszego z przywołanych przepisów *skazany otrzymuje pisemne potwierdzenie odbioru w zakładzie karnym wysyłanej przez niego korespondencji urzędowej*. Regulamin kpw. i regulamin ta. zawierają w tej mierze tożsame w treści przepisy odpowiednio jedynie dostosowane do miejsca osadzenia i statusu wysyłającego korespondencję. Wskazane wyżej przepisy brzmią *przyjmujący w zakładzie karnym/areszcie śledczym korespondencję urzędową wysyłaną przez skazanego/tymczasowo aresztowanego wydaje nadawcy pisemne potwierdzenie jej odbioru oraz odnotowuje na kopercie datę odbioru*. Rzecznik zauważył, iż k.k.w. nie wskazuje kto ma wypełnić druk potwierdzenia odbioru korespondencji. Tej kwestii nie wyjaśnia również wprost zapis regulaminu kpw. i regulaminu ta., jednak to na przyjmującym korespondencję (funkcjonariuszu) ciąży obowiązek wydania nadawcy pisemnego potwierdzenia jej odbioru, który nie jest w przepisach warunkowany tym, że osadzony dostarczy wypełniony druk potwierdzenia odbioru. Przyjmując zasadę racjonalności ustawodawcy, należy wskazać, iż obowiązek wydawania (a tym samym wypełniania potwierdzeń) ciąży na przyjmującym korespondencję, bowiem w sytuacji przesyłania korespondencji poleconej osadzony wypełnia potwierdzenie nadania korespondencji. Oczywiście

w przypadku korespondencji poleconej potwierdzenia nadania korespondencji dokonuje urząd pocztowy, ale trzeba mieć na uwadze, że jeżeli intencją prawodawcy byłoby również wprowadzenie tej zasady do § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. uczyniłby to wprost tak jak w § 16 ust. 4 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Trzeba zauważyć, że gdyby przepis był sformułowany w ten sposób, że funkcjonariusz „potwierdza” odbiór korespondencji to można by przyjąć interpretację Służby Więziennej, ale ponieważ funkcjonariusz ma obowiązek „wydać” potwierdzenie odbioru korespondencji nie może tego uzależniać od przedłożenia mu wypełnionego potwierdzenia odbioru korespondencji. W ocenie RPO - w świetle obecnie obowiązujących przepisów - dopuszczalna jest jedynie sytuacja gdy osadzony dobrowolnie wypełnia druk potwierdzenia odbioru korespondencji i zgłasza się do funkcjonariusza, który po sprawdzeniu danych wydaje potwierdzenie przyjęcia korespondencji urzędowej. Należy przyjąć jednak, iż w sytuacji gdy osadzony nie ma wypełnionego druku odbioru korespondencji a jednak chce dokonać wysyłki, przyjmujący korespondencję ma obowiązek wydać nadawcy potwierdzenie jej odbioru. W odpowiedzi Dyrektor Generalny Służby Więziennej wskazał, iż przyjęta regulacja cyt. „wydaje się nie naruszać zasad postępowania” określonych w § 20 ust. 2 regulaminu kpw. i regulaminu ta. Dalej poinformował Dyrektor Generalny mając na względzie zasady przejrzystości prawa CZSW opracował projekt nowelizacji regulaminu kpw. i regulaminu ta., proponując przyjęcie trybu wypełniania druku potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej analogicznego jak w przypadku wypełniania druku potwierdzenia odbioru przesyłki poleconej, który reguluje § 16 ust. 4 regulaminu kpw.

Podobne stanowisko zajął Minister Sprawiedliwości, który w piśmie nr DWOIP-I-072/13/13/8 stwierdził, że w świetle obowiązujących przepisów brak jest podstaw do żądania od osadzonych wypełniania druku nadania korespondencji.

Tym samym praktyka Służby Więziennej w tej mierze, w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich pełniącego funkcję Krajowego Mechanizmu Prewencji nie

jest prawidłowa i do czasu zmiany przepisów, o których wspomniał Dyrektor Generalny, nie może być kontynuowana.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Na terenie Aresztu znajduje się 18 pomieszczeń ambulatoryjnych – po jednym pomieszczeniu na każdym oddziale mieszkalnym. Dodatkowo jednostka posiada 2 gabinety stomatologiczne, 1 pracownię RTg połączoną z gabinetem USG, 1 gabinet lekarzy specjalistów, w którym odbywają się konsultacje laryngologiczne i okulistyczne. W skład pomieszczeń służby zdrowia wchodzi również 4 izby chorych, pełniące dodatkowo funkcję izolatek. Należy wskazać, że ani jedna z izb chorych nie jest dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych poruszających się na wózkach inwalidzkich, co jest niezgodne z rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (załącznik nr 2 *Szczegółowe wymagania jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia ambulatorium z izbą chorych*, Dz. U. poz. 808). Nadto pomieszczenie izby chorych w oddziale C stanowi zwykła cela mieszkalna co jest niezgodne z wyżej wymienionym rozporządzeniem oraz normą wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy, określoną w tabeli nr 13 zał. 3 do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820). Władze Aresztu dopuszczając do użytku izbę chorych powinny pamiętać, iż stanowi ona immanentną część działu służby zdrowia, a pobyt w niej ma służyć poprawie zdrowia osób pozbawionych wolności. Ten ostatni z warunków, biorąc pod uwagę stan zwykłej celi, z pewnością nie może być uznany za spełniony.

W Areszcie zatrudnionych jest 12 lekarzy: 1 specjalista organizacji ochrony zdrowia – kierownik Ambulatorium (1 etat), 3 internistów zatrudnionych łącznie na 1,75 etatu (w tym lekarz ogólny pracujący jednocześnie jako lekarz radiolog i diagnosta USG), 3 stomatologów zatrudnionych łącznie na 1,3 etatu, 1 neurolog na 0,5 etatu (przyjmuje jednocześnie jako lekarz ogólny), 1 psychiatra (0,5 etatu),

1 laryngolog (0,25 etatu), 1 okulista (0,25 etatu) oraz 1 chirurg (0,25 etatu). Większość lekarzy specjalistów to emeryci. Średni personel medyczny stanowi 11 pielęgniarek na pełnych etatach oraz technik RTG (0,5 etatu).

Zdaniem kierownika Ambulatorium liczba przyznanych służbie zdrowia etatów nie jest wystarczająca. Lekarze ogólni, zatrudnieni na częściach etatów, nie są w stanie zapewnić oczekiwanej opieki nad osadzonymi. Biorąc pod uwagę liczbę osadzonych do prawidłowego funkcjonowania działu służby zdrowia, jego zdaniem, potrzebni są konsultanci specjaliści: neurolog, dermatolog, okulista, psychiatra, radiolog, chirurg (po minimum 0,5 etatu) oraz stomatolog (2 etaty). Również liczba zatrudnionych pielęgniarek, w opinii kierownika Ambulatorium, nie jest wystarczająca i winna wynosić minimum 13 etatów. W tym miejscu wskazać należy, że na długi czas oczekiwania na badanie skarżyli się również osadzeni podczas rozmów indywidualnych.

Trudności diagnostyczne rozwiązywane są poprzez współpracę z cywilnymi palcówkami służby zdrowia (w 2013 r. liczba porad ogólnych wyniosła 159, specjalistycznych – 144).

Zdaniem przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji, rozumiejących trudności administracji jednostki w zatrudnieniu lekarzy, przedstawiona przez kierownika Ambulatorium sytuacja w służbie zdrowia powinna zostać zmieniona.

Badania lekarskie skazanych odbywają się w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z art. 115 § 7 k.k.w., w ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich jest niezgodna z art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W przedmiotowej sprawie Rzecznik wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego, który w dniu 26 lutego 2014 r. wydał wyrok stwierdzający niezgodność przywołanego przepisu z Konstytucją RP (sygn. akt K22/10).

Podczas rozmów indywidualnych, wizytujący uzyskali informację o dużym spadku wagi osadzonego (*dane usunięto*). Przedstawiciele KMP zwrócili się do eksperta Mechanizmu – Joanny Żuchowskiej (lekarz chorób wewnętrznych) o analizę książki zdrowia osadzonego. Zgodnie z jej opinią, w czasie czteroletniego pobytu w warunkach więziennych (2009-2013r.) doszło do bardzo

dużego ubytku wagi ok. 31 kg. W oparciu o przejrzaną dokumentację (prawdopodobnie niepełną) nie można było znaleźć uzasadnienia takiego stanu. W dokumentacji nie ma żadnej wzmianki o np. odmowie przyjmowanych posiłków czy ewentualnej stosowanej diecie. Zdaniem eksperta, konieczną byłaby hospitalizacja osadzonego celem przeprowadzenia bardzo dokładnej diagnostyki, łącznie z badaniami endokrynologicznymi, parazytologicznymi etc. Ponadto koniecznym jest zebranie dokładnego wywiadu jak i przeprowadzanie wszelkich rozmów w obecności tłumacza, gdyż w wielu wpisach lekarze odnotowują niemożność porozumienia się z pacjentem.

W związku z osadzeniem w Areszcie osób nieposługujących się językiem polskim przedstawiciele Mechanizmu proszą o informację jak zorganizowane są badania lekarskie cudzoziemców.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

Mimo zaadoptowania świetlic na cele mieszkalne, w dniu wizytacji w Areszcie funkcjonowało się 12 świetlic oddziałowych. Wyposażone one były w podobny sposób: stół do tenisa, regały z książkami, prasa. Dodatkowo na terenie jednostki zorganizowana jest świetlica centralna wyposażona w stół do tenisa, bilard, rzutki oraz atlas do ćwiczeń. Oferowane osadzonym formy zajęć świetlicowych obejmują turnieje szachowe, turnieje tenisa stołowego, konkursy tematyczne, zawody w bilard.

Na terenie Aresztu znajdują się również dwa boiska sportowe, na których organizowane są rozgrywki piłki nożnej, siatkowej, mecze koszykówki, zawody badmintonowe.

W bibliotece centralnej znajduje się księgozbiór główny, który jest udostępniany zarówno osadzonym, jak i funkcjonariuszom, oraz stanowi źródło zaopatrzenia punktów bibliotecznych w oddziałach mieszkalnych. Łącznie biblioteka liczy ponad 18 tysięcy woluminów.

W jednostce funkcjonuje radiowęzeł, który emituje programy radiowe oraz blok audycji własnych o zróżnicowanej tematyce, w tym konkursy, pogadanki tematyczne oraz cykliczne audycje.

W ramach oddziaływań penitencjarnych prowadzonych jest dużo programów readaptacji społecznej, w których w 2013 r. udział wzięło łącznie 589 osadzonych (w tym 5 cudzoziemców). Programy te swoim zakresem obejmują m.in.: kształtowanie umiejętności psychospołecznych z wykorzystaniem psa terapeutę, naukę języka angielskiego, walkę z nałogiem palenia tytoniu, kształtowanie prawidłowych wzorców komunikacji i relacji interpersonalnych, pracę nad złością i agresją, profilaktykę stresu, klub pracy.

Podkreślenia wymaga również duża liczba podmiotów (22), które na podstawie porozumienia z Aresztem, prowadzą działalność zarówno wśród, jak i z osadzonymi.

Liczba osadzonych, którzy uczestniczyli w zajęciach kulturalno-oświatowych poza terenem aresztu w 2014 roku wynosiła 307.

Podczas rozmów indywidualnych osadzeni przebywający w oddziałach, w których świetlice zostały zamienione na cele mieszkalne, twierdzili, iż w ogóle nie korzystają z zajęć świetlicowych. Wskazywano na trudności w realizowaniu przysługującego im w tym zakresie prawa, zarówno w wyznaczonych świetlicach innych oddziałów, jak i w świetlicy centralnej. Natomiast osadzeni, którzy mieli dostęp do świetlicy we własnym oddziale mieszkalnym skarżyli się, iż jedyną formą spędzania w niej czasu jest gra w tenisa stołowego. W związku z powyższym, wizytujący zalecają zweryfikowanie grafików zajęć świetlicowych pod względem dostępności pomieszczeń dla osadzonych wszystkich oddziałów.

11. Zatrudnienie oraz nauczanie

Zatrudnienie odpłatne osadzonych realizowane jest w ramach art. 123 § 1 k.k.w. Przy pracach porządkowych oraz pomocniczych na terenie jednostki w dniach wizytacji zatrudnionych było 96 osadzonych. Natomiast w systemie bez konwojenta u kontrahentów zewnętrznych pracowało 3 skazanych oraz 22 w przywieziennym zakładzie pracy IGB Mazovia.

Zatrudnienie nieodpłatne realizowane jest na podstawie art. 123a § 1-3 k.k.w. Na podstawie art. 123a § 1 k.k.w. (do 90 godzin miesięcznie) w dniach wizytacji skierowanych do pracy było 31 osadzonych. W ramach art. 123a § 2

k.k.w. na terenie Aresztu przy pracach porządkowych i pomocniczych, zatrudnionych było 59 osadzonych, 2 skazanych wykonywało pracę na cele charytatywne oraz 3 skazanych pracowało poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta przy pracach publicznych na rzecz administracji publicznej. W tym miejscu przedstawiciele KMP proszą o informację w jakim wymiarze godzin miesięcznie zatrudnieni są osadzeni na podstawie art. 123a § 2 k.k.w.

W 2013 r. w wizytowanym Areszcie Śledczym zorganizowano 12 kursów przyuczających do zawodu wraz z aktywizacją (murarz-tylnik, glazurnik, dekarz, krawiec, fryzjer, malarz-tapeciarz), w których łącznie wzięło udział 140 uczestników.

Przy Areszcie funkcjonuje Centrum Kształcenia Ustawicznego, które kształci na poziomie zasadniczej szkoły zawodowej, technikum i liceum ogólnokształcącego. Należy zaznaczyć, iż CKU umożliwia słuchaczom uzupełnienie wykształcenia do pełnego średniego, przeprowadzany jest bowiem corocznie egzamin dojrzałości.

12. Prawo do praktyk religijnych

W działalności duszpasterskiej na terenie Aresztu biorą udział przedstawiciele Kościoła Rzymskokatolickiego, Kościoła Prawosławnego, Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego, Kościoła Chrześcijan Wiary Ewangelicznej Zbór w Warszawie „Spichlerz”, Towarzystwa Biblijnego Świadców Jehowy oraz Misji Więziennej Kościoła Zielonoświątkowego Zboru Stołecznego.

Z uzyskanych informacji wynika, że msze święte odprawiane są raz lub dwa razy w tygodniu – w zależności od liczby chętnych. Jednakże osadzeni podczas rozmów indywidualnych wskazywali na długi czas oczekiwania na realizację zgłaszanych chęci uczestnictwa w nabożeństwach (6 miesięcy). Szczególnie dolegliwość tę podnosili tymczasowo aresztowani. W związku z powyższym, przedstawiciele KMP zalecają weryfikację uzyskanych informacji, a w przypadku ich potwierdzenia zapewnienie wszystkim osadzonym dostępu do posług religijnych.

13. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. Dyrektorowi Aresztu Śledczego

- 1.1. wyeliminowanie nieprawidłowości w traktowaniu oraz sposobie zwracania się przez niektórych funkcjonariuszy do osadzonych,
- 1.2. zapewnienie cudzoziemcom nieposługującym się językiem polskim realizacji prawa do informacji, zgodnie z pkt 7 Raportu,
- 1.3. zapewnienie właściwej temperatury w celach mieszkalnych,
- 1.4. zamontowanie drzwi w kąciach sanitarnych, pełną zabudowę kąciaków w celach zaadoptowanych ze świetlic oddziałowych oraz zamontowanie w jednoosobowych celach izolacyjnych zasłonek zapewniających intymność osadzonym,
- 1.5. dokonanie przeglądu i wymiany stolarki okiennej w celach mieszkalnych,
- 1.6. dokonanie niezbędnych remontów cel,
- 1.7. wymianę zużytego i zniszczonego sprzętu kwaterunkowego oraz dostosowanie starych łóżek zgodnie ze wskazaniem pkt 4 Raportu,
- 1.8. zasłanianie kamer w celach monitorowanych w przypadku zakwaterowania w nich osadzonych bez konieczności ich monitorowania,
- 1.9. dostosowanie izby chorych do obowiązujących przepisów prawa, wskazanych w pkt 9 Raportu,
- 1.10. przeprowadzanie badań lekarskich skazanych pod nieobecność niewykonywającego zawodu medycznego funkcjonariusza Służby Więziennej, z wyjątkiem sytuacji, gdy lekarz sobie tego życzy;
- 1.11. pełne zabudowanie oddzielnego pomieszczenia do realizacji widzeń bez osoby dozorującej oraz wyposażenie go zgodnie z rozporządzeniem wskazanym w pkt 8 Raportu,

- 1.12. zamontowanie kamer w przedsionkach cel zabezpieczających,
- 1.13. rzetelne prowadzenie notatek z zastosowania środków przymusu bezpośredniego,
- 1.14. zweryfikowanie polityki dyscyplinowania osadzonych,
- 1.15. zwiększenie częstotliwości kąpieli osadzonych,
- 1.16. zwiększenie obsady działu służby zdrowia zgodnie z zapotrzebowaniem,
- 1.17. zwiększenie obsady psychologicznej w dziale penitencjarnym,
- 1.18. zapewnienie psychologom superwizji,
- 1.19. objęcie funkcjonariuszy SW pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami wymienionymi w pkt 3 Raportu,
- 1.20. wyposażenie wszystkich pól spacerowych w częściowe zadaszenia;
- 1.21. rozważenie możliwości zmiany godzin wyłączeń prądu,
- 1.22. zweryfikowanie grafików świetlic pod kątem ich dostępności dla wszystkich osadzonych,
- 1.23. dostosowanie chociażby jednej z cel do potrzeb osób z niepełnosprawnością oraz kwaterowanie osadzonych niepełnosprawnych na możliwie najniższej kondygnacji pawilonu mieszkalnego,
- 1.24. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia skarg, próśb i wniosków, zgodnie z pkt 7 Raportu,
- 1.25. wypełnianie druków potwierdzenia nadania korespondencji urzędowej przez funkcjonariusza przyjmującego korespondencję,
- 1.26. zapewnienie wszystkim osadzonym faktycznego dostępu do posług religijnych,
- 1.27. uzupełnienie braków Porządku wewnętrznego w celach,
- 1.28. uzupełnienie zbiorów biblioteki o „Informatory dla cudzoziemców”;
- 1.29. zweryfikowanie zarzutów dotyczących nierealizowania wypiski przez kantinę.

Równocześnie proszę o wyjaśnienie wskazanych w Raporcie wątpliwości dotyczących: osadzenia w celi monitorowanej pana (*dane usunięto*); nagrania z transportowania do ambulatorium osadzonego (*dane usunięto*), przeprowadzania

badan lekarskich cudzoziemców nieposlugujacych sie jezykiem polskim, wymiaru godzin pracy osadzonych zatrudnionych na podstawie art. 123a § 2 k.k.w. oraz zapewnienia osadzonemu (*dane usunięto*) właściwej opieki zdrowotnej.

2. Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej

2.1. przekazanie środków na realizację zaleceń, które wymagają nakładów finansowych.